

Nordiska Handikappolitiska Rådet

Aktuellt i Norden

Från projektpolitik till en inkluderande kulturpolitik?

Aktuellt i Norden

Från projektpolitik till en inkluderande kulturpolitik?

Aktuellt i Norden - Från projektpolitik till en inkluderande kulturpolitik?

© NSH - Nordiska samarbetsorganet
för handikappfrågor 2004

REDAKTION

Finn Petrén, Ingemar Oderstedt, Lena Wiklund

TEXT Ingemar Oderstedt

LAYOUT Lena Wiklund

ILLUSTRATIONER

Lena Östling, akryl, 2001 (sidan 6)
Buster Hollingworth, akryl, 2003 (sidan 14)
Henrik Pätzke, olja, 2001 (sidan 18)
Buster Hollingworth, akryl, 2003 (sidan 24)
Camilla Holmqvist, akvarell, 2003 (sidan 28)
Henrik Pätzke, olja, 2001 (sidan 34)
Linda Persson, pastellkrita, 2003 (sidan 42)

OMSLAGSILLUSTRATION

Buster Hollingworth, akryl, 2003

UPPLAGA 2000

TRYCK Åtta.45 Tryckeri AB, Solna

ISBN 91-86954-68-7

Konstnärerna vars verk illustrerar denna publikation är verksamma vid INUTIs ateljé i Stockholm. Stiftelsen INUTI tillvaratar den kreativa och konstnärliga begåvningen hos personer med intellektuellt funktionshinder.
Internet: www.inuti.se

Denna publikation är även utgiven på finska av Undervisningsministeriet i Finlands kommission för handikappade och kultur. Internet: www.minedu.fi/opm/hankkeet/vammaisetjakulttuuri/tekstit.html

Förord

Nordiska Handikappolitiska Rådet, som etablerades hösten 1997, är ett policyskapande och rådgivande organ för Nordiska ministerrådet och dess olika samarbetsorgan och institutioner. Huvuduppgiften är att ge inspiration och konstruktiva bidrag till arbetet i de nordiska länderna för ett samhälle som är tillgängligt och fungerar för alla. Rådet är tvärsektoriellt sammansatt, och för varje samhällssektor som är representerad i Rådet finns ett nordiskt sektorsnätverk med representanter för de ansvariga ministerierna. På det sättet är trettio ministerier i Norden engagerade i Rådets arbete.

Under åren 2000-2003 gav Nordiska Handikappolitiska Rådet ut en serie redogörelser om handikappolitiska frågor inom olika samhällssektorer. En av de första handlade om handikappfrågor inom kulturpolitiken. För drygt två år sedan bedömde medlemmarna i Rådets sektorsnätverk inom kulturområdet att tiden redan var mogen för en uppdatering. Denna nya redogörelse speglar utvecklingen under åren 2000-2003.

Publikationens titel – *Från projektpolitik till en inkluderande kulturpolitik?* – uppmanar både till eftertanke och till fortsatt arbete för att göra kulturen tillgänglig för alla. Publikationens redovisningar av nya inslag i de nordiska ländernas kulturpolitik visar att utvecklingen under 2000-talets första år har gått i en positiv riktning. Men än återstår mycket arbete på många nivåer innan man kan tala om en i djupare mening inkluderande nordisk kulturpolitik. Nordiska Handikappolitiska Rådet hoppas i det perspektivet att de goda exemplen i denna publikation ska inspirera och bidra till fortsatt utveckling i riktning mot det gemensamma målet.

Stockholm i april 2004

Finn Petré

Direktör NSH och Nordiska Handikappolitiska Rådet

Innehåll

1 Inledning	7
Bakgrund	7
Hinder	8
Inkluderande processer i de nordiska ländernas kulturpolitik 2000-2003	10

Inkluderande kulturpolitik Norden runt

2 Danmark	15
Kulturpolitik med fokus på tillgänglighet för alla	15
Nya initiativ	16

3 Finland	19
Kulturpolitik med fokus på tillgänglighet för alla	19
Nya initiativ	20

4 Island	25
Kulturpolitik med fokus på tillgänglighet för alla	25
Nya initiativ	27

5 Norge	29
Kulturpolitik med fokus på tillgänglighet för alla	29
Nya initiativ	31

6 Sverige	35
Kulturpolitik med fokus på tillgänglighet för alla	35
Nya initiativ	38

7 Avslutande kommentarer	43
---------------------------------------	----

Källor	45
--------------	----

Publikationer utgivna av NSH och Nordiska Handikappolitiska Rådet 2000-2004	46
--	----

1

Inledning

Inkluderande kulturpolitik betyder ytterst att alla medborgare, oavsett funktionshinder, ska ha möjlighet att ta del av utbud inom kulturlivet och kunna delta på lika villkor. Högre konstnärlig utbildning ska vara tillgänglig och öppen för dem som vill och uppfyller inträdesvillkor. Krav på kulturlivets tillgänglighet är inget särintresse utan ett allmänintresse, väl förankrat i FNs standardregler för ett samhälle som är tillgängligt och som fungerar för alla medborgare. Målet "Kultur för alla" brukar sammanfatta den kulturpolitiska ambitionen med inkludering. Mål och medel för inkludering ska kunna avläsas i regeringarnas och parlamentens kulturpolitiska beslut och handlingsprogram på området.

Projektpolitik kan ses som ett viktigt steg på vägen där myndigheter och kulturinstitutioner på regeringens uppdrag utvecklar metoder för att eliminera hinder i den fysiska miljön och överbrygga olika slag av barriärer i förmedling av kulturinnehåll och information. Ett typiskt inslag i projektpolitik är medelspotter för försöksverksamheter med förbättrad tillgänglighet.

Bakgrund

Handikappfrågorna inom kulturpolitiken belystes i en nordisk översikt år 2000 ("Aktuellt i Norden - Handikappfrågor inom kulturpolitiken", oktober 2000). Skriften ingår i en serie sektorsöversikter om aktuella handikappolitiska frågor från Nordiska Handikappolitiska Rådet. Den redovisar både handikapperspektiv i nationella kulturpolitiska program i de nordiska länderna och mer traditionella handikappolitiska program och planer med mål och insatser riktade bland annat till kulturlivet och dess institutioner. I översikten framgår viktiga inslag i en modern inkluderande kulturpolitik.

I skriften framgår att kulturpolitiken i de nordiska länderna är

projektinriktad, men också att regeringarna strävar efter att inkludera tillgänglighet som en naturlig del i kulturpolitiken. I en inkluderande kulturpolitik kan riktat ekonomiskt stöd ingå som ett medel.

Under de tre år som förflutit har åtskilligt nytt tillkommit i regeringarnas kulturpolitiska initiativ och handikappolitiska program, som speglas i denna uppdatering. Inslag som kan betecknas som inkluderande står i fokus.

Nordiska Handikappolitiska Rådet arrangerade i september 2001 på Bok & Biblioteksmässan i Göteborg ett seminarium under rubriken "Kultur för alla". Ambitionen var att dels följa upp den nämnda sektorsöversikten, dels att ge en ram till utdelningen av det nordiska Tillgänglighetspriset, som 2001 hade temat "Det tillgängliga museet". Sveriges kulturminister Marita Ulvskog och tidigare statsrådet och FNs särskilde rapportör i handikappfrågor Bengt Lindqvist medverkade tillsammans med representanter för Rådet. (Seminarierapport och sektorsöversikt kan kostnadsfritt beställas från Rådets sekretariat.)

Rådets sektorsnätverk för kulturfrågor beslöt därefter under hösten 2001 att uppdatera innehållet i "Aktuellt i Norden - Handikappfrågor inom kulturpolitiken". Det förutsattes bli en kortfattad översikt med kulturpolitiska nyheter på området från år 2000 och framåt samt en avläsning av en eventuell förskjutning från projektpolitik till en mer inkluderande kulturpolitik. Resultatet är denna publikation "Aktuellt i Norden - Från projektpolitik till en inkluderande kulturpolitik?", där sektorsnätverket har bidragit med underlag och synpunkter.

Hinder

Hinder för delaktighet och tillgänglighet finns på olika nivåer i samhället. De kan finnas på den beslutande nivån i offentlig eller privat verksamhet, på den verkställande nivån i en kulturinstitution men även hos individen som bemannar receptionen vid entrén till en kulturinstitution eller ett evenemang. Attityder och människosyn hos individer och inom kulturlivets bemannade strukturer är ofta något dolt, i motsats till monumentala entrétrappor, men måste diskuteras och vädras i dialog. Att kartlägga och åtgärda hinder kan vara enkelt eller komplext men är nödvändigt för förändring.

Brister i fysisk tillgänglighet till kulturinstitutionernas lokaler är alltså ett stort hinder för deltagande. Detta gäller både enklare

avhjälpna hinder som trösklar, ledstänger och trappmarkeringar och större investeringar som hiss och ny förmedlingsteknik. Förmedling av innehåll i till exempel en teaterföreställning eller utställning sker inte regelmässigt i media eller former som möjliggör tillgodogörande hos besökare med funktionshinder. Bemötandet i en reception eller biljettkassa kan ibland ha en repellerande effekt för besökaren. Merkostnader för den enskilde, brister i assistans och transport är andra hinderande faktorer.

Bristande kunskaper hos ledning och personal om funktionshinder och om metoder för kartläggning av hinder och deras undanröjande reser också hinder mot förändring.

Sökande respektive antagna till konstnärliga högskolor och motsvarande har en oproportionerligt liten andel personer med funktionshinder, ofta ingen alls.

Psykologiska trösklar kan också finnas att överhuvudtaget uppsöka en kulturinstitution eller själv gestalta en idé efter decennier av utestängning. Frågan om ett vidgat deltagande i kulturlivet är mer än en handikappfråga, den berör också till exempel frågor om socioekonomisk klass, kön och etnicitet.

Denna verklighet skiljer sig från målen om delaktighet i kulturlivet för alla. Nämda hinder framgår också ur inventeringar och utredningar som gjorts de senaste tre åren i de nordiska länderna (handikapputredningar, kulturpolitiska handlingsprogram m.m.).

Skärpt lagstiftning på plan- och byggområdet, direktiv till och initiativ från kulturmyndigheterna, diskussionerna om anti-diskrimineringslagstiftning, handikapporganisationernas insatser, nationella tillgänglighetscentra och deras uppdrag ger sammantaget ett ökat handikappolitiskt tryck som gör många anställda inom kultursektorn medvetna om vad som förväntas.

Inkluderande processer i de nordiska ländernas kulturpolitik 2000-2003

Samspel mellan handikappolitiken och kulturpolitiken

Samspelet mellan nationell handikappolitik, till exempel uttryckt i handlingsprogram och/eller lagstiftning, och kulturpolitiken tycks underlätta processen från en projektrinriktning till en mer inkluderande kulturpolitik. I den följande översikten flätas därför handikappolitiska initiativ ihop med dem inom kulturpolitiken, och nya kulturpolitiska initiativ relateras till sektorsöverskridande handikappolitik.

Riktlinjer och program inom kulturpolitiken

Nationella handlingsprogram för delaktighet och tillgänglighet på kulturområdet underlättar processen att inkludera handikappfrågor inom kulturpolitiken och på kulturlivets olika nivåer. Danmarks och Sveriges handlingsprogram inom kulturområdet utgör exempel. I övriga nordiska länder är processen på gång.

Danmarks "Kulturprofilen - en handlingsplan for handicappedes adgang til kulturen" (1999) har involverat flera centrala kulturmyndigheter och kulturinstitutioner i arbetet med tillgänglighet och delaktighet i kulturlivet. Förstärkningar finns i Danmarks "Handlingsplan for handicapområdet" från 2003. Danmarks bibliotekslag från 2000, med bland annat förpliktelser för folkbiblioteken, underlättar tillgången generellt till tryckt, inläst och digitalt material för personer med kommunikationshinder. Museilagen ändrades 2001, med nytt villkor för statsbidrag. Syftet är att öka museernas tillgänglighet, både fysiskt och förmedlingsmässigt, för besökare med funktionshinder.

Finlands tvärsektoriella kommission för funktionshindrade och kultur (tillsatt våren 2003) för treårsperioden 2003-2005 ska bland annat bereda ett förslag till åtgärdsprogram för att öka tillgängligheten till kultur i offentliga konst- och kulturinstitutioner.

I Island har Alltinget 2003 beslutat att utarbeta en handlingsplan för handikappolitiken. En tvärministeriell arbetsgrupp som innefattar Kulturministeriet ska arbeta vidare med planen.

Norges handikapputredning "Fra bruker til borger" (NOU 2001:22)

behandlar även fritids- och kulturområdet. Utredningen följdes i juni 2003 av regeringens Stortingsmelding (St.meld.nr. 40), "Nedbygging av funksjonshemmende barrierer - Strategier, mål og tiltak i politikken for personer med nedsatt funksjonsevne". Regeringens mål på kultur- och fritidsområdet är att personer med funktionshinder ska ha reella möjligheter att delta i kulturlivet på lika villkor som andra. 2003 lade Norges regering fram Stortingsmeldingen "Kulturpolitikk fram mot 2014" (St.meld.nr. 48). Kulturpolitiken ska, enligt regeringen, lägga en grund för en orientering mot ett dynamiskt och inkluderande perspektiv. Tillgänglighetsfrågorna behandlas inte under egen rubrik i kulturmeldingen men olika åtgärder på skilda kulturområden siktar på att reducera hinder för funktionshindrades deltagande i kulturlivet.

Sveriges "Funktionshindrades tillgång till kultur - Kartläggning och handlingsprogram" (1998) genomförs stegvis av Statens kulturråd. Myndighetens sektorsansvar på detta område förtydligades senast i regeringens förordning från februari 2002. Kulturdepartementet preciserar Kulturrådets roll till att vara samlande, stödjande och pådrivande i frågor om kulturlivets tillgänglighet för personer med funktionshinder. Till grund för Kulturrådets tillgänglighetsarbete ligger också propositionen "Från patient till medborgare - En nationell handlingsplan för handikappolitiken" (Prop. 1999/2000:79). Anslag på 9,5 miljoner SEK från regeringen årligen (från och med 2001) används för att förverkliga handlingsprogrammet, vilket omfattar kulturinstitutioner, vård och omsorg med flera områden.

Kulturministerierna och deras centrala myndigheter i de nordiska länderna har under åren 2000-2003 förstärkt sitt engagemang i förverkligandet av den nationella handikappolitiken. Några av länderna ligger långt fram i denna process. Kulturpolitiska direktiv, handlingsplaner och anslagsmedel har jämnat vägen för en ökande inkludering av handikapp- och tillgänglighetsperspektiv på olika nivåer. Målet om en kultur för alla och tillgänglighet till kulturinstitutioner och andra arenor är inte uppnått, men processen ser ut att gå i en gynnsam riktning.

En nordisk kampanj

En nordiska kampanj "Museer för alla i Norden" startade 1998 genom ett initiativ från NSH och Nordiska Handikappolitiska Rådet. Kampanjen inleddes med två konferenser 1998 och 1999. De följdes av projektet "Nordiska museer för alla" 2000-2002, som omfattade fyra delprojekt med nationellt genomförandeansvar. Projektet stöddes och finansierades på nordisk nivå av Nordiska ministerrådets museikommitté samt NSH och Nordiska Handikappolitiska Rådet. Det danska bidraget i projektet var vandringsutställningen "Opening Hours", som producerades av Dansk Center for Tilgængelighed. Den finska delen var en internationell konferens på Statens konstmuseum Ateneum i Helsingfors hösten 2000 med fokus på det nordiska samarbetet om museitillgänglighet. Deltasenteret i Norge utvecklade ett verktyg för kartläggning och analys av museers tillgänglighet under 2000. Året efter publicerade Nordiska ministerrådet handboken "Museer för alla i Norden" som hade producerats av det svenska Hjälpmedelsinstitutet i samarbete med övriga nationella parter i projektet.

Nordiska Handikappolitiska Rådets val av tema för 2001 års tävling om det nordiska Tillgänglighetspriset "Det tillgängliga museet" var en naturlig utvidgning av kampanjen. Vinnare blev Ateneum, Statens konstmuseum i Finland. Hedersomnämningen gick till Nordiska museet i Stockholm, Örebro läns museum och Bohusläns museum. 2002 publicerade Rådet en inspirationsbok för Nordens museer, "Öppet för alla - 12 museer i Norden", som byggde på tävlingsbidragen 2001. Boken sändes ut till alla Nordens ca. 800 offentligt stödda museer.

Framtida insatser nationellt och nordiskt på museiområdet, bland annat mot bakgrund av det nordiska projektet, diskuterades vid en nordisk konferens på Nationalmuseum i Stockholm som genomfördes hösten 2003 under Europeiska handikappåret. En rapport "Det demokratiska rummet - Om museernas nya uppdrag" som vänder sig till museivärlden i Norden, producerades av Nordiska Handikappolitiska Rådet med stöd av Nordiska museikommittén i början av 2004. "Det demokratiska rummet" och "En inkluderande kulturpolitik" är också temarubriker för två miniseminarier på Bok- och Biblioteksmässan i Göteborg hösten 2004, vilka arrangeras i samarbete mellan Nordiska Handikappolitiska Rådet och Nordiska ministerrådet. Planer finns också på ett nordiskt museinätverk för erfarenhetsutbyte.

Museerna och deras besökare utgör en viktig del av kulturlivet. Tillgängliga museer är resultatet av en inkluderande kulturpolitik i praktiken. Det nordiska samarbetet på museiområdet har stimulerat det nationella arbetet med att öppna museerna för alla. Kampanjen ”Museer för alla i Norden” fortsätter och ambitionen är att nå längre och få fram effektiva processer på olika nivåer, även som modeller för andra sektorer inom kulturlivet.

BUTTER FLOPPING WOLF

2

Danmark

Kulturministeriets handlingsplan från 1999, "Kulturprofilen - en handlingsplan for handicappedes adgang til kulturen" är under genomförande. Ändrad museilag och förstärkta resultatkontrakt är viktiga åtgärder.

Regeringens Handlingsplan for Handicapområdet (februari 2003) betonar likabehandling, kompensation och sektorsansvar inom fem centrala insatsområden; byggnader, utbildning och arbetsmarknad, tillgänglighet till fysisk miljö, offentlig förvaltning samt fritid och livskvalitet. Kulturlivet och kulturinstitutionerna berörs inom dessa områden och nämns explicit beträffande byggnader, fysisk miljö samt fritid och livskvalitet. Inom det sistnämnda lyfter regeringen fram textning och tolkning av TV-program, fysisk och förmedlingsmässig tillgänglighet till biblioteken och särskilt stöd till barn med hjärnskador. I handlingsplanens inledande avsnitt ingår kulturområdet och dess institutioner som en integrerad del.

Kulturpolitik med fokus på tillgänglighet för alla

Regeringens Handlingsplan for Handicapområdet är jämte Kulturministeriets plan från 1999 vägledande.

Regeringen utpekade i mars 2002 det tvärgående embedsmandsudvalg for handicapområdet (motsvarande udvalg har funnits tidigare), som med utgångspunkt i FN:s standardregler ska samordna regeringens handikappolitik. Arbetet koordineras av vice statsministern, tillika ekonomi- och näringsminister. Kulturlivet representeras av Kulturministeriet, som ingår i ämbetsmannagruppen tillsammans med representanter för Beskæftigelsesministeriet, Finansministeriet, Trafikministeriet, Socialministeriet, Undervisningsministeriet samt Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling. Konstruktionen är särskilt viktig för de tvärgående handikappfrågor som inte har en given hemvist hos något av fackministerierna.

Kulturministeriet har ordnat årliga tävlingar på tillgänglighetstemat under senare år. Under "Nya initiativ" nedan redovisas vad som gjorts enligt Kulturministeriets och regeringens handlingsplaner under 2000-2003.

Nya initiativ

Kulturministeriets kampanj 2004

Kulturministeriet kommer 2004 att genomföra en kampanj om tillgänglighet, riktad till landets bibliotek. Samma år ordnar ministeriet en konferens om tillgänglighet till kulturarvet, dels om byggnader med bevarandevärde (kulturminnesskyddade), dels beträffande kulturarv i landskapet.

Dansk Standard

Dansk Standard, den danska standardiseringsmyndigheten, lade 2002 utifrån kvalitetskriterier fram ett förslag på hur fysisk tillgänglighet och informationssystem bör utformas i den byggda miljön, till exempel inom turismen och offentliga miljöer såsom kulturinstitutioner.

Lag om biblioteksverksamhet

Lagen om biblioteksverksamhet trädde i kraft den 1 juli 2000 och förpliktigar folkbiblioteken att, utöver vanliga böcker och ljudböcker, tillhandahålla musikmaterial, internet och digitala multimedier. Den danska digitala bibliotekskatalogen, DanBibbase, ska vara tillgänglig på internet.

Museilagen, villkor för statsbidrag

Museilagen ändrades 2001 på förslag av kulturministern genom att ett nytt villkor infördes för statsbidrag, nämligen att museerna för att behålla gamla och kunna få nya bidrag måste tillskapa största möjliga tillgänglighet för bland annat besökare med funktionshinder. Inriktningen gäller både fysisk och förmedlingsmässig tillgänglighet. Det senare kan exemplifieras med möjligheter till teckenspråkstolkning för döva och taktil åtkomst till föremål och annat för synskadade.

Folkbiblioteken

Folkbiblioteken, som har kommunal huvudman, tillhandahåller talböcker och inläsningstjänst för synskadade, dyslektiker och andra som inte kan läsa tryckt text. Den elektroniska tillgången till bibliotekens

resurser ses över och ska förbättras för dem som inte själva kan ta sig till biblioteket. Danmarks bibliotekshögskola har 2001 gjort det möjligt för studerande att bättre nyttja skolans kunskaper beträffande service till funktionshindrade på bibliotek.

Danmarks Blindebibliotek

Danmarks Blindebibliotek har centralt ansvar för förmedling av information och kultur till synskadade och ordblinda (dyslektiker med flera) över hela landet. Blindebiblioteket har till exempel en central inläsningstjänst, kostnadsfri för användarna, och man förser folkbiblioteken med material och kan ge råd. Blindebiblioteket finansieras över kulturbudgeten.

Arkitektutbildningen

I en kungörelse med ny paragraf infördes 2001 i arkitektutbildningen kunskapskrav på studenterna: "Arkitektstuderande ska ha insikter och kunskaper i tillgänglighet för människor med funktionshinder och andra grupper med särskilda behov".

Arkitektskolorna har tilldelats medel till forskningsprojekt om "projektering av tillgänglig arkitektur".

Resultatkontrakten förstärks

Resultatkontrakten mellan Kulturdepartementet och de statliga kulturinstitutionerna förstärks kontinuerligt med tillgänglighetsaspekter.

Lagen om radio och TV

I lagen om radio och TV-verksamhet från 2000 tydliggörs public service-kanalernas förpliktelse att stärka funktionshindrades tillgång till utbudet, till exempel genom ny teknologi för textning av danskspråkiga program.

Filminstitutet

Det Danske Filminstitut under Kulturministeriet arbetar på en stödordning för textning av bioffgraffilm för döva och hörselskadade.

3

Finland

Undervisningsministeriet har tillsatt en tvärsektoriell kommission för funktionshindrade och kultur 2003-2005. Den ska utarbeta ett åtgärdsprogram för tillgänglighet till kulturlivet.

Rådgivningstjänster ska tillskapas för stöd åt kulturlivet i tillgänglighetsarbetet.

Kulturpolitik med fokus på tillgänglighet för alla

Den finska lagstiftningen på kulturområdet nämner rätten för döva personer att använda teckenspråk. Synskadade personers rätt till litteratur och information ska enligt lagen tillgodoses genom Celia-biblioteket (Biblioteket för synskadade). Men motsvarigheter till Danmarks och Sveriges handlingsprogram på kulturområdet respektive bibliotekslagar eller Danmarks reviderade museilag finns ännu inte i Finland. Den service som funktionshindrade kan få på olika kulturinstitutioner varierar påtagligt mellan institutioner och kommuner. I många kommuner har man antagit handikappolitiska program där även kulturlivet är inkluderat.

Våren 2001 riktades ett förslag till Undervisningsministeriet om kulturinstitutionernas tillgänglighet och utbud för personer med funktionshinder. Förslaget kom från det Riksomfattande handikapprådet och Statens konstmuseum. Undervisningsministeriet svarade 2001 positivt på förslaget och en arbetsgrupp "Kultur för alla" tillsattes med uppgift att förbereda en proposition för att främja kulturlivets tillgänglighet för personer med funktionshinder. Arbetsgruppens uppgifter preciserades till

- att klarlägga förutsättningarna för hur funktionshindrades egen kulturverksamhet kunde förbättras,
- att klarlägga hur kulturens tillgänglighet kunde främjas i offentliga kulturinstitutioner,
- att ge förslag på hur främjandet av tillgänglighets- och handikappfrågor borde organiseras inom statsförvaltningen.

En promemoria från arbetsgruppen i augusti 2002 (Undervisningsministeriet 30:2002) identifierar brister och innehåller förslag till vissa åtgärder. Exempelvis nämns brist på ekonomiska medel och splittrade anslag (där sådana finns) beträffande främjande av kulturens tillgänglighet och möjligheter till eget kulturutövande. Övervakningen av byggprojekt i fråga om tillgänglighet bedöms vara otillräcklig. Även informationen om tillgång till kulturtjänster bedöms ha brister.

Arbetsgruppen föreslog tillsättande av en kommission för funktionshindrade och kultur (se nedan). Kommissionen ska vara ett rådgivande sakkunnigorgan knuten till Undervisningsministeriet. Den ska vid behov även fungera som sakkunnigorgan för andra myndigheter.

Nya initiativ

Kommission för funktionshindrade och kultur 2003-2005

Undervisningsministeriet har i enlighet med det förslag som arbetsgruppen "Kultur för alla" lade fram tillsatt en tvärsektoriell kommission för funktionshindrade och kultur för treårsperioden 2003-2005. Kommissionen Funktionshindrade och kultur har till uppgift att

1. bereda ett förslag till åtgärdsprogram för ökad tillgänglighet till kultur i offentliga konst- och kulturinstitutioner,
2. främja samarbetet mellan social- och hälsovårdsförvaltningen och kulturförvaltningen samt samordningen av handikappfrågor,
3. främja tillgången till kultur i samråd med tjänsteproducenterna och finansiärerna såväl i fråga om lokaler som funktioner,
4. skapa kontakter till funktionshindrades egna kultur- och konstsamfund och samarbeta med dem i syfte att främja tillgänglighet och utvecklingen av egna kulturella aktiviteter,
5. skapa kontakter till kulturaktörer och kulturförvaltningar i olika länder med syfte att utbyta god praxis.

Rådgivningstjänster

Undervisningsministeriet avser även att utveckla rådgivningstjänster på riksplandet beträffande tillgängligheten till alla kulturinstitutioner och aktörer inom kultursektorn utifrån erfarenheterna från Statens konstmuseums tillgänglighetsprojekt. Tanken är att förbättringar i fråga om fysisk och förmedlingsmässig tillgänglighet kommer alla till del och ökar möjligheten till delaktighet för flera grupper i befolkningen. Ministeriet finansierar ett utvecklingsprojekt mellan 2003 och 2006. Projektet koordineras av konstmuseernas utvecklingsenhet vid Statens konstmuseum.

Design för alla - kunskapsnätverk

Under våren 2002 grundades Design för alla (Dfa) - kunskapsnätverk i EU-länderna för att främja samarbete vid förverkligandet av tillgänglighet till informationssamhället. Det finska nätverket har samlat experter från ett brett fält inom forskning, utbildning, utveckling och föreningslivet. Nätverkets verksamhet koordineras av Stakes, Forsknings- och utvecklingscentralen för social- och hälsovården. (Mer information finns på www.stakes.fi/dfa-suomi.)

Det finländska Dfa-nätverket har i ett första skede fokuserat på att främja webbsidors tillgänglighet enligt godkända riktlinjer som understödjer tillgänglighet till offentliga sektorns webbsidor. Det av EU godkända eEurope-programmet ställer stora krav på bland annat utvecklingen av offentliga nättjänster tillgängliga för alla.

Konst- och konstnärspolitiskt program

Regeringens konst- och konstnärspolitiska program uttalar att möjligheterna för personer med funktionshinder att delta i konstnärlig utbildning måste förbättras. Programmet tar också upp att tillgängligheten till befintligt kulturutbud måste förbättras.

Konstnärlig yrkesutbildning för unga

Konstnärlig utbildning för unga personer med funktionshinder startade 2003 i Lahtis med inriktning på visuella media, konst och musik.

Barnkulturpolitiskt program

I ett barnkulturpolitiskt program från Undervisningsministeriet 2003 (2003:29) uppmärksammas barn med funktionshinder.

Ekonomiskt bidrag från Undervisningsministeriet

Undervisningsministeriet har 2003 infört riktade bidrag till aktiviteter med funktionshindrade deltagare. Ett antal av ministeriets övriga bidrag har försetts med villkor att arrangörerna måste göra verksamheterna tillgängliga.

Celia-biblioteket

Celia-biblioteket är ett nationellt bibliotek under Undervisningsministeriet och det betjänar alla som på grund av handikapp eller sjukdom inte kan läsa vanliga böcker.

Under 2002 utredde Celia-biblioteket möjligheter och kostnader för att ta i bruk det digitala talbokssystemet DAISY, som utvecklats i internationellt samarbete speciellt med tanke på synskadade och andra läshandikappade användare. Systemet kan förbättra bibliotekets service- och kvalitetsnivå samt möjliggöra framtida nättjänster. Målet är att under perioden 2004-2007 införa DAISY-systemet fullt ut i Finland.

En utveckling av bibliotekstjänsterna för barn pågår. Bilderböcker med taktila bilder har tidigare ofta framställts som studentarbeten av studerande vid olika konst- och hantverksskolor. 2001 har Kankaanpää Institut inkluderat framställandet av taktilböcker till sina samlingar mer regelbundet. Celia-biblioteket har också anslutit sig till det europeiska Tactus-projektet, vars syfte är att att främja synskadade barns tillgång till taktilböcker.

Europeisk konferens

I november 2000 arrangerade Statens Konstmuseum Ateneum en internationell konferens med nordisk fokus om tillgänglighet till museerna ur olika aspekter. Detta arrangemang var Finlands bidrag till det nordiska projektet om "Museer för alla i Norden" (se sidan 11).

Kommitté för informationssamhället

I september 2003 tillsatte regeringen en permanent kommitté för att bevaka informationssamhällets tjänster och produkter. I den delegation som föregick kommittén understök man att informations-samhällets tjänster och möjligheter måste göras tillgängliga för alla.

BUSTER
HOLLYWORTH

Island

Altinget beslöt 2003 att ta fram ett handikappolitiskt handlingsprogram. Kultur- och utbildningsministeriet ingår i den tvärsektoriella arbetsgruppen som ska ta fram programmet.

2003 infördes tillgänglighetsfrågor i de kvalitetskontrakt som Kulturministeriet har med de statliga kulturinstitutionerna. Textning av isländska TV-program startade 2003.

Kulturpolitik med fokus på tillgänglighet för alla

Beslut om handikappolitiskt program

Island har för närvarande inte något nationellt handikappolitiskt handlingsprogram, ej heller något handlingsprogram på kulturområdet.

2002 lade Altinget fram ett tvärpolitiskt förslag om att utarbeta ett handlingsprogram om tillgänglighet för alla med utgångspunkt i FNs standardregler. I förslaget ingår att tillsätta en arbetsgrupp som ska arbeta med att ta fram programmet. Arbetsgruppen föreslås bestå av representanter från Social-, Kultur- och utbildnings-, Miljö-, Hälso- och socialförsäkrings-, Justitie-, Transport- och Näringsministeriet samt representanter för handikapporganisationerna.

Våren 2003 röstade Altinget för förslaget om ett handikappolitiskt handlingsprogram. Arbetet inleddes hösten 2003.

Byggnadslag

Plan- och bygglagen från 1997 och dess tillämpning faller inom Miljöministeriets ansvar. I samarbete med Planinstitutet och Kommunalförbundet har ministeriet utarbetat förordningar om krav på tillgänglighet vid nybyggnation. Emellertid är kraven begränsade

till fysisk tillgänglighet. Planinstitutet är ansvarigt för tillgänglighetsfrågor och en av uppgifterna är att ge information i dessa frågor.

Lag om handikappomsorg

Lagen om handikappomsorg från 1992 syftar till att garantera personer med funktionshinder jämlikhet och med andra medborgare jämförbara levnadsvillkor samt att skapa förutsättningar för ett normaliserat liv.

Rapport om funktionshindrades fritids- och kulturaktiviteter

En arbetsgrupp tillsatt av Socialministeriet publicerade 1999 sin rapport om funktionshindrades fritids- och kulturaktiviteter. Bakgrunden var Altingets beslut 1996 att ge socialministern i uppgift att undersöka om funktionshindrade kunde dra nytta och njuta av sommarledighet, fritidsaktiviteter, konst och annan kulturverksamhet på lika villkor med andra samt att föreslå förbättringar.

Synpunkter och förbättringsförslag på kulturområdet har överlämnats till Kulturministeriet. Dessa frågor gällde främst tillgängligheten till bibliotek, museer, biografer och teatrar.

Arbetsgruppen sände ut en enkät till biblioteken som bland annat visade att elva av 50 bibliotek bedömde att den fysiska tillgängligheten var bra ordnad. Vidare föreslog gruppen att ansvariga myndigheter dels kartlägger bibliotekens tillgänglighetsstatus över hela landet, dels att myndigheterna utarbetar en plan för hur arbetet för bättre tillgänglighet ska bedrivas. Även frågor om information om funktionshinder till personal och tillgänglighet till information samt talböcker tas upp.

I fråga om museer, teatrar och biografer föreslår arbetsgruppen att Kulturministeriet dels kartlägger tillgänglighetsstatus, dels lägger fram förbättringsförslag. Arbetsgruppen efterlyser också en handbok om tillgänglighet, inklusive hjälpmedelsfrågor och tolkservice, för dessa kulturinstitutioner.

Efter arbetsgruppens rapport har Kulturministeriet sänt ut en förfrågan till de statliga kulturinstitutionerna om hur tillgänglighetsfrågorna hanteras.

Nya initiativ

Kvalitetskontrakt

Kulturministeriet har infört kvalitetskontrakt med kulturinstitutionerna under ministeriet. Kontrakten ska revideras regelbundet. Vid revisionen 2003 tillfördes tillgänglighetsfrågor, som medför att respektive kulturinstitution måste redovisa sina planer och åtgärder på området samt redovisa hur man hanterat förslagen i rapporten om funktionshindrades fritids- och kulturaktiviteter.

Textning av isländska program i RÚV, riks-TV

Våren 2003 beslöts att alla isländska TV-program, som inte sänds ut direkt, ska textas med isländsk text. Fyra ministerier enades om att finansiera arbetet, nämligen Statsministeriet, Social-, Kultur och utbildnings- samt Hälso- och socialförsäkringsministeriet.

Samarbete museum-handikapporganisation

Sedan 2001 har ÖBÍ (handikapporganisationernas samarbetsorgan i Island) ett nära samarbete med Historiska museet för att göra museet mera tillgängligt i samband med pågående ombyggnad.

Carilla Holmquist

5 Norge

Våren 2003 presenterade regeringen en Stortingsmelding om handikapppolitiken med strategier, mål och åtgärder. Den innehåller bland annat att kommunerna engageras i tillgänglighetsaspekter på fritids-, kultur- och idrottsområdena, avisering om en förstärkt ledsagarordning samt tillsättandet av en utredning för att se över frågan om lag mot diskriminering av personer med funktionshinder.

Kulturpolitik med fokus på tillgänglighet för alla

Inom norsk kulturpolitik tillämpas ett utvidgat kulturbegrepp som omfattar idrott och fritid.

Nedbygging av funksjonshemmende barrierer - Strategier, mål og tiltak i politikken for personer med nedsatt funksjonsevne (St.meld. nr. 40)

Regeringens Stortingsmelding, "Nedbygging av funksjonshemmende barrierer - Strategier, mål og tiltak i politikken for personer med nedsatt funksjonsevne" (St.meld. nr. 40) presenterades våren 2003. Stortingsmeldingen redogör för mål, strategier och åtgärder inom handikapppolitiken och den omfattar också kultursektorn. Viktiga mål i regeringens politik är knutna till aktivt deltagande och likaställning i samhällslivet samt god tillgänglighet till byggnader/bygd miljö, utemiljö, produkter och tjänster.

Stortingsmeldingen är en uppföljning av en offentlig utredning om funktionshindrades situation i samhället, "Fra bruker til borger" (NOU 2001:22). Utredningen visar på överensstämmelse mellan de kulturpolitiska målen i Norge och FNs standardregler för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning delaktighet och jämlikhet. Men utredningen visar också på de stora utmaningar som finns för att målen ska realiseras.

Genom den tidigare Handlingsplanen for funksjonshemmede (1998-2002) igångsattes projekt och vidtogs åtgärder för att förbättra situationen för funktionshindrade. Stortingsmeldingen summerar dessa åtgärder. Många av projekten permanentades under planperioden, till exempel simultan teckenspråkstolkning av TV-program.

Viktigare sektorsövergripande handikappolitiska förslag i Stortingsmeldningen är att

- etablera ett nationellt dokumentationscenter som ska utveckla verktyg och samla information om utvecklingen på de olika samhällssektorerna, däribland kultursektorn. Dokumentationen ska ge bättre kunskap om status, utveckling och effekter av olika åtgärder
- stärka insatser i regi av Norges forskningsråd för att säkra att ny informationsteknologi kan användas av alla. Denna satsning med namnet "IT Funk" är tvärsektoriell och berör bland annat kulturområdet. Digitalisering kan öka tillgängligheten till kultur för personer med funktionshinder
- ta fram ett reviderat och omfattande Handlingsprogram för universell utformning som ska bidra till ökad tillgänglighet för alla inom olika samhällssektorer. Handlingsprogrammet tas fram i samarbete mellan många olika departement, däribland Kultur-og kirke-departementet
- värdera lagstiftning mot diskriminering av personer med funktionshinder. Ett utskott med lagkunniga ska avge sitt yttrande under 2004.

För att kunna nå målen i Stortingsmeldingen förutsätts att berörda departement följer upp med mer preciserade mål och medel inom respektive ansvarsområde i egna styrdokument. På kulturområdet har detta följts upp i Stortingsmeldningen om kulturpolitik fram till 2014.

Kulturpolitik fram till 2014 - St. meld nr. 48 (2002-2003)

Sommaren 2003 framlade Kultur- og kirke-departementet en Stortingsmelding som drar upp huvudlinjerna för de kulturpolitiska prioriteringarna, och statens medverkan i utvecklingen på kulturområdet de kommande tio åren. Ett huvudmål är att kulturen ska vara tillgänglig för alla, även för personer med funktionshinder. Olika åtgärder och stimulansmedel inom skilda kulturområden siktar på att reducera hinder för funktionshindrades deltagande i kulturlivet. Under rubriken "Nya initiativ" följer en kort översikt av viktiga exempel.

Nya initiativ

Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek

Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek är en statlig institution som producerar och lånar ut allmän litteratur och studielitteratur till synskadade. Institutionens verksamhet, dess kvalitet och omfattning, utgår från starka utbildningspolitiska, kulturpolitiska och socialpolitiska grunder. Det är ett överordnat mål att bibliotekstjänsterna för synskadade väsentligen och på kort sikt förbättras. Organisering, ny teknologi och nya produktionsmetoder är medel för att uppnå målet. Digitalisering av bibliotekets samlingar pågår i övergången till det så kallade DAISY-formatet.

Kultur- og kirkedepartementet har initierat ett utvecklingsprojekt som bland annat ska ta fram klara produktionsmål och krav att uppfylla för biblioteket för att bättre motsvara brukarnas behov. Om detta inte skulle uppnås har departementet planer på att ta fram en ny organisationsform för verksamheten.

Tillgänglighet till bibliotekstjänsterna

Norges bibliotekslag ger alla medborgare rätt till gratis bibliotekstjänster. Bristande tillgänglighet till lokaler och tjänster utestänger grupper av funktionshindrade. Organisationen ABM-utvikling (ABM=arkiv, bibliotek, museer) driver därför ett samarbetsprojekt kallat "Det tillgängliga biblioteket" i projektform. Huvudfokus ligger på bibliotekens databaser och internet men projektet arbetar också med tillgänglighet till byggnader och som försöksverksamhet, inrättande av konsulenttjänster för funktionshindrade.

Läsare söker bok-projektet

Ett läsprojekt initierat 2003 har till syfte att göra litteratur tillgänglig för personer som av olika skäl har svårt att läsa vanliga böcker. Det handlar om att stimulera utgivning av bland annat lättlästa böcker genom ekonomiska bidrag till författare, illustratörer och förlag. För dem som har svårt även med lättläst text inrättas ett antal "läsombud" för högläsning.

Teckenspråksteater

Det Norske Tegnspråksteater permanentades 2002 efter en treårig försöksperiod. En evaluering visade att det finns både konstnärliga och publikmässiga förutsättningar för denna teater. Teatern producerar egna uppsättningar och turnerar i landet. Organisatoriskt har den knutits till norska Riksteatern.

Tillgänglighet till TV-program för döva och hörselskadade

Andelen textade TV-program från Norsk rikskringkasting har ökat under planperioden, vilket förutsattes i Handlingsplanen för funktionshemmede. Då TV2s koncession för rikssänd TV förnyades inarbetades en bestämmelse om ökad andel teckenspråkiga program. Vid behandlingen av statsbudgeten för 2003 i Stortinget vann ett förslag från Hørselhemmedes Landsforbund anslutning. Det gäller en väsentlig ökning av andelen textade program med norskt tal, både bandade och direktsända program.

Med utgångspunkt i Handlingsplanen började Norsk rikskringkasting hösten 2002 att teckenspråkstolka delar av programutbudet via en satellitkanal. Hos mottagaren kan teckentolkningen antingen ses i en sidoapparat eller som integrerad del på skärmen i den ordinarie TV-bilden.

Ledsagarbevis för funktionshindrade - ledsagare medföljer gratis

Från 2001 gäller regeln att ekonomiskt stöd från Kultur- og kirke-departementet till kulturverksamhet, som har biljettintäkter, villkoras så att en person med funktionshinder som löser en fullpriselbiljett ska ha rätt att ta med sig en ledsagare, mot uppvisande av sitt ledsagarbevis. Initiativet till denna regel kommer från Statens råd för funktionshemmede. Samma regel gäller från år 2000 vid idrottsarrangemang med arrangörerna Norges Idrettsforbund och Olympiske Komité.

Regler för idrottsanläggningar

Kultur- og kirke-departementet har utarbetat regler för hur idrottsanläggningar bör utformas för att vara tillgängliga och användbara för funktionshindrade idrottsintresserade. Departementet har utgivit vägledningsskrifter som fått en stor efterfrågan.

Idrott för alla

Kultur- og kirkedepartementet har bland sina mål att alla som vill ska kunna delta i idrott och fysisk aktivitet. Departementet har därför gett stöd till ett projekt 1998-2001 i regi av Norges Idrettsforbund og Olympiske Komité som syftar till att integrera funktionshindrade deltagare i idrottens ordinarie verksamhet. Det innebär att de olika specialförbunden skulle ta totalansvar för utbudet till funktionshindrade. Efter försöket har departementet beslutat att ge ett grundbidrag till de förbund som tar detta ansvar; Norges Bordtennisforbund, Norges Bueskytterforbund, Norges fotballforbund och Norges Skiforbund. Flera av specialförbunden har inlett ett samarbete med Norges Funksjonshemmedes Idrettsforbund.

6

Sverige

Handlingsplanerna från 2000 på handikappolitikens och kulturens områden är under genomförande.

Statens kulturråd fick ny instruktion 2002 om sektorsansvaret för handikapp- och tillgänglighetsfrågor.

Design för alla-begreppet används i regeringens strategier för arkitektur och design.

Kulturpolitik med fokus på tillgänglighet för alla

Regeringsförklaringen från oktober 2002 uttalar att "Hindren för funktionshindrades delaktighet i samhället måste rivas". I budgetpropositionen (oktober 2002) läggs fast bland kulturpolitikens mål inriktningen "att verka för att alla får möjlighet till delaktighet i kulturlivet och till kulturupplevelser samt till eget skapande" - en formulering från den nationella handlingsplanen (prop. 1999/2000:79 "Från patient till medborgare - en nationell handlingsplan för handikappolitiken", antagen av riksdagen den 31 maj 2000).

I budgetens kulturavsnitt 2002 föreslås "Kulturarvs-IT" (arbete för svårt funktionshindrade med digitalisering av dokument, föremål och arkiv) bli permanent. Fri entré till statliga museer är ett annat förslag som, mot bakgrund av försök, förväntas ge nya besöksgrupper tillgång till museernas rika innehåll. Från 2004 får de centrala museerna Moderna Museet, Arkitekturmuseet och Östasiatiska museerna fri entré.

I budgetpropositionen skriver regeringen att det finns starka skäl att se över myndighetsstrukturen inom det handikappolitiska området för att effektivisera genomförandet av den nationella handlingsplanen. Inriktningen är att åstadkomma en samlad myndighets- och stabsfunktion. Regeringen har tillsatt en utredning som ser över samordnings- och effektivitetsfrågorna.

I en förordning från regeringen 2001 (2001:526) förtydligas de

statliga myndigheternas ansvar att genomföra handikappolitiken - något som inkluderar kulturmyndigheter och en del statliga kulturinstitutioner som har myndighetsstatus. I uppdraget ligger att alla statliga myndigheter ska formulera konkreta, uppföljningsbara mål för att göra sina byggnader, verksamhet och information tillgängliga för personer med funktionshinder. Ett femtontal centrala myndigheter har fått ett särskilt sektorsansvar, där handlingsplaner ska upprättas, delmål sättas upp och årlig återrapportering till regeringen utföras.

Regeringens handikappdelegation, som är regeringens samrådsorgan med handikapprörelsen, har ombildats. Den statssekreterargrupp som tidigare fanns för beredning och samordning av handikappfrågor har upplösts. Statssekreterare har i stället utsetts av regeringen (2001) som ordinarie ledamöter i delegationen. Samordningen av det handikappolitiska arbetet leds från Socialdepartementet. I regeringskansliet finns även en interdepartemental grupp med tjänstemän som samråder vid beredning av frågor som rör det handikappolitiska området.

2001 inrättades hos den statliga Handikappombudsmannen enligt regeringens instruktion ett särskilt tillgänglighetscenter, vars uppgift bland annat är att följa och stödja de statliga myndigheternas åtgärder för att uppfylla målen om ökad tillgänglighet. Kulturmyndigheter ingår i gruppen statliga myndigheter.

Regeringens skrivelse till riksdagen (Skr. 2002/03:25) redogör för genomförandet av den nationella handlingsplanen för handikappolitiken. Betydande insatser har gjorts de två senaste åren för att förverkliga den, framhåller regeringen. Processen med statliga myndigheter som förebilder har kommit igång liksom Handikappombudsmannens roll som stödjande och pådrivande visavi de 15 särskilda sektorsansvariga myndigheterna, däribland Statens kulturråd.

Tillgänglighet och användbarhet bör beaktas vid all statlig upphandling, betonar regeringen i sin skrivelse. Inom ramen för tillgänglighetscentret har Handikappombudsmannen i uppgift att informera staten och det övriga offentliga Sverige att krav kan ställas vid offentlig upphandling. Ombudsmannen kan även ange vilka krav som bör ställas.

Boverket (den statliga myndigheten för plan- och byggfrågor) har under 2001-2002 haft uppdraget från regeringen att ta fram underlag och instruktioner samt kostnadsberäkningar när det gäller "enkelt åtgärdade hinder" som ska vara avklarade fram till 2010. Boverket

har även bidragit med analyser, spridning av information och samverkan kring tillgänglighetsfrågor. Genom de ändringar som gjorts i plan- och bygglagen kan tydligare krav ställas på tillgänglighet när allmänna platser iordningsställs och ändras. Ändringar i lagen avser också att enkelt avhjälpna hinder skall undanröjas i befintliga lokaler dit allmänheten har tillträde och på befintliga allmänna platser. Den 30 oktober 2003 beslöt Boverket om ”föreskrifter och allmänna råd om undanröjande av enkelt avhjälpna hinder till och i lokaler dit allmänheten har tillträde och på allmänna platser” (BFS 2003:19, HIN 1). Föreskrifterna ansluter till plan- och bygglagen, PBL (1987:10).

Sedan handlingsprogrammet för arkitektur, formgivning och design beslutades 1998 har regeringen vidtagit olika åtgärder för att förverkliga programmet, som fått namnet Framtidsformer. I en redovisning av regeringens insatser från kulturministern och Kulturdepartementet till Arkitekturåret 2001 slås bland annat fast att ”Konceptet Design för alla bör genomsyra statens arbete inom arkitektur, formgivning och design. Regeringskansliets arbetsgrupp kommer att särskilt bevaka detta område”. (Arbetsgruppen är interdepartementalt sammansatt och samordnad av Kulturdepartementet.) I den nämnda regeringskrivelsen utvecklar regeringen konceptet.

Konceptet ”Design för alla” innebär att produkter, bruksföremål, byggnader, IT-produkter, inomhus- och utomhusmiljöer samt tjänster bör vara tillgängliga och användbara för alla människor så långt detta över huvud taget är möjligt. Det leder till minskat behov av särlösningar samt att tillgänglighets- och användbarhetsaspekter skulle kunna finnas med redan i planeringsskedet. Behovet av anpassning i efterhand kan dessutom minska med ökad allmän tillgänglighet redan från början.

Utbildningen av yrkesgrupper som i sitt arbete kan påverka utformningen av miljöer och produkter bör få ökat inslag av konceptet ”Design för alla”, framhåller regeringen.

Nya initiativ

Statens kulturråd

Regeringen har genom Kulturdepartementet utsett Statens kulturråd, med tillägg i myndighetens instruktion, till sektorsansvarig myndighet för handikappfrågor inom Kulturrådets verksamhetsområde (förordning 2002-02-01).

Statens kulturråds anslag för att förbättra möjligheterna för personer med funktionshinder att kunna delta i kulturlivet höjdes år 2001 med 7,5 miljoner SEK till totalt 9,5 miljoner SEK årligen. Anslaget ska användas till att genomföra ett handlingsprogram om ökad tillgänglighet till kultur för personer med funktionshinder. En del av pengarna går till att stödja projekt som främjar funktionshindrades tillgång till kultur.

Statens kulturråd ska vara samlande, stödjande och pådrivande i frågor om kulturlivets tillgänglighet för personer med funktionshinder. Kulturrådet arbetar stegvis med att förverkliga handlingsprogrammet i rapporten "Funktionshindrade och kultur - Kartläggning och handlingsprogram" (1998:3). Till grund för Kulturrådets tillgänglighetsarbete ligger också den nämnda propositionen "Från patient till medborgare - En nationell handlingsplan för handikappolitiken" (Prop. 1999/2000:79).

Riksantikvarieämbetet och Statens fastighetsverk samt Akademiska hus

Under Arkitekturåret 2001 genomförde Riksantikvarieämbetet tillsammans med Statens fastighetsverk en tävling för arkitekturstuderande för att öka tillgängligheten till kulturmiljöer. Det vinnande förslaget visade hur skeppssättningen Ales stenar vid Skånes sydkust kan göras tillgänglig. Upprinnelsen till tävlingen var ett regeringsuppdrag till myndigheterna att genomföra verksamheter under året.

Akademiska hus inventerade 2000-2001 tillgängligheten till samtliga universitet och högskolor. Brister som identifierades har lett till en nu fastställd handlingsplan med åtgärder som successivt genomförs 2001-2003.

Allmänna arvsfonden

Tio miljoner SEK har avsatts ur fonden för försöksverksamhet till kulturprojekt som syftar till att minska fördomar om personer med funktionshinder. Ett tjugotal projekt har hittills fått del av medlen.

Sveriges Television AB

Sveriges Television AB (nedan kallat SVT) tillfördes 2002 tio extra miljoner SEK för insatser för ökad tillgänglighet för funktionshindrade.

SVT gör årligen en public service-rapport, i vilken tillgänglighetsåtgärder i program och teknik redovisas. Den senaste rapporten omtalar bland annat att insatserna följer två huvudlinjer. Den ena är att göra programutbudet (inklusive Sveriges Radio och Utbildningsradion) i sin helhet mer tillgängligt för människor med olika slag av funktionshinder. Den andra är att sända program som till innehåll och utformning vänder sig till särskilda grupper. SVT prioriterar hörselskadade och döva, Sveriges Radio (de radiosändande bolagen) har huvudansvaret för synskadade. Synskadades krav att textremsan blir tillgänglig i program på andra språk än svenska har tagits in som målsättning i SVTs sändningstillstånd för perioden 2002-2005.

2001 producerade SVT genom avdelningen Dövas TV i Leksand 77 timmar på teckenspråk. 1996 producerades 54 timmar.

Sveriges Televisions webbplats (www.svt.se) är delvis anpassad för synskadade. Med hjälp av talsyntesutrustning eller blindskriftsdisplay kan den synskadade här ta del av programtablåer och text-TV-nyheter.

TV4

Regeringen fattade i december 2001 beslut om nytt sändningstillstånd för TV4. I sändningstillståndet framgår att TV4 ska göra stora underhållningsprogram och svensk TV-dramatik tillgängliga för personer med funktionshinder i minst samma omfattning som under 1996 och helst utökas.

Filminstitutet

Filminstitutet fördelade 2001 (ur ett årligt anslag) drygt en miljon SEK till projekt om textning och syntolkning av film samt projekt där olika tekniska lösningar prövades för att göra svensk film tillgänglig för syn- och hörselskadade.

Talboks- och punktskriftsbiblioteket, TPB

TPBs mål är att i samverkan med andra bibliotek tillgodose synskadades och andra läshandikappades behov av litteratur. TPB arbetar inom fyra fält: talboksverksamhet, punktskriftsverksamhet, forskning och utveckling samt studielitteraturverksamhet. Under 2001 höjdes anslaget till TPB med två miljoner SEK för att ge biblioteket möjlighet att fullfölja överföringen av talböcker till det nya digitala DAISY-formatet. Målet är att hela talboksbeståndet ska vara överfört till det nya formatet 2010.

Övergången från analog till digital teknik har under 2001 och 2002 tagit fart. 2001 var det första året som TPB producerade talböcker helt i det nya DAISY-formatet. Antalet förvärvade talbokstitlar var 2001 2.607 stycken, vilket utgör 24 procent av den årliga bokutgivningen året före.

Överföringen från analoga kassettböcker till digitala "DAISY-böcker" på cd-rom pågår liksom kopiering från DAISY-format (nya titlar) till analogt medium. Under 2001 introducerade TBP i en kampanj "DAISY-böckerna" på bibliotek och syncentraler, bland annat genom utlån av digitala talboksspelare. Även landsting och kommuner erhöll information. Tolv landsting har beslutat att förskriva utrustning för uppspelning av "DAISY-böcker".

Utlåningen av talböcker (både analoga och digitala) fortsätter att öka, liksom beståndet av tillgängliga titlar. Även punktskriftsutlåningen har ökat de senaste åren.

Centrum för lättläst - LL-stiftelsen

Stiftelsen är både en förlagsrörelse och ett resurs- och kompetenscenter som vänder sig till målgrupperna personer med utvecklingsstörning, autism eller afasi, personer med dyslexi eller andra former av läs- och skrivsvårigheter, barndomsdöva, äldre personer samt invandrare och skolbarn.

Lättläst litteratur ligger på en jämn produktionsnivå och utgivningen är variationsrik både i fråga om genrer och svårighetsgrader. Tidningen "8 sidor" har en ökande läsekrets och finns numera även i nätversion.

7

Avslutande kommentarer

I Danmarks och Sveriges handikappolitik ingår planmässigt kulturen som en viktig och integrerad del. På kulturområdet finns nationella handlingsplaner för ett tillgängligt kulturliv, som utgår från handikappolitiska mål, handikappolitiska program och FN:s standardregler. I övriga nordiska länder är processen igång mot en mer planmässig integrering av tillgänglighetsaspekter inom kulturlivet, dess institutioner och olika uttryck, och som en naturlig del av kulturpolitiken. Design för alla-tänkandet har vunnit insteg i regeringarnas kulturpolitik, exempelvis i strategin för arkitektur och design i Sverige.

Delaktighet för alla i kulturlivet är ett ännu inte uppnått mål. Många fysiska och förmedlingsmässiga hinder återstår att undanröja men processen ser ut att gå i gynnsam riktning. Nationella kulturmyndigheter ställer numera krav på kulturinstitutionerna, som i Danmark med villkorat statsbidrag för museerna att lokaler och verksamhet ska vara tillgängliga och användbara för alla. Danmark har sedan 1999 en handlingsplan för tillgänglighet inom kulturlivet, motsvarande finns i Sverige sedan 1998. Danmarks Handlingsplan för Handicapområdet från 2003 inkluderar kulturen och dess institutioner. Finlands regering har beslutat om en kommission för kulturlivet 2003-2005 för att bland annat göra statliga kulturinstitutioner mer tillgängliga. Kulturmyndigheten i Sverige har regeringens uppdrag att med särskilt sektorsansvar göra kulturlivet mera tillgängligt och förverkliga myndighetens handlingsplan på området. Utvecklingsbidrag kan sökas, såsom i Danmark och Sverige, för att pröva nya metoder när det gäller förmedling av kulturinnehåll. Ny teknik har tagits i anspråk för förmedling av kulturinnehåll, exempelvis textning av teaterföreställningar och biograffilmer.

Den tvärssektoriella hanteringen av handikappfrågorna inom de nordiska ländernas regeringar (Danmark, Norge och Sverige) och de särskilda handlingsprogrammen inom kulturpolitiken för delaktighet

och tillgänglighet (Danmark och Sverige) framstår som viktiga och underlättande faktorer för en kulturpolitik som inkluderar handikapp- och tillgänglighetsfrågor. ”Best practise” kan sannolikt på sikt bli en viktig inspiration för politiskt nytänkande i de nordiska länderna.

Denna publikation visar på tendensen till mer av inkludering av handikappfrågorna inom kulturpolitiken i de nordiska länderna, jämfört med sammanställningen som gjordes 2000, byggd på uppgifter från slutet av 1990-talet. Men det återstår mycket arbete på alla nivåer innan en inkluderande kulturpolitik förverkligats. De nordiska länderna har hunnit olika långt men inriktningen är ”kultur för alla”.

Källor

Danmark

- Handlingsplan for Handicapområdet. Regeringen, februari 2003.
- Kulturministeriets bidrag till regeringens handlingsplan på det handikappolitiska område. Notat från Kulturministeriet, 7 november 2002.
- Dansk handicappolitik, Lige muligheder gennem dialog. Det Centrale Handicapråd, april 2002.

Finland

- Skrivelse om nyheter på kulturområdet från chefen för Celia-biblioteket 2003 och finländska medlemmen i Rådets sektorsnätverk för kulturfrågor, 2004.
- Kultur för alla, Förslag om hur handikappkulturen och tillgängligheten till kultur kan främjas. Arbetsgruppspromemoria, Undervisningsministeriet (30:2002).
- Celia, Verksamhetsberättelse 2002.

Norge

- Nedbygging av funksjonshemmende barrierer - Strategier, mål og tiltak i politikken for personer med nedsatt funksjonsevne” (St.meld.nr. 40, 2003).
- Kulturpolitikk fram mot 2014 (St.meld.nr. 48, 2003).
- Fra bruker til borger (NOU 2001:22).
- Skrivelse från Kultur- og kirkedepartementet, maj 2003.

Island

- Skrivelse om nyheter på kulturområdet från isländska medlemmen Hafdis Gísladóttir i Nordiska Handikappolitiska Rådet 2003.

Sverige

- Regeringsförklaringen 2002.
- Föreskrifter och allmänna råd om undanröjande av enkelt avhjälpta hinder till och i lokaler dit allmänheten har tillträde och på allmänna platser (BFS 2003:19, HIN 1), Boverket.
- Regeringens skrivelse 2002/03:25, Uppföljning av den Nationella handlingsplanen för handikappolitiken.
- Förordning från regeringen (2001:526).
- TPBs resultatredovisning 2002.
- Sveriges Televisions public-service rapport 2002.
- Nordiska Handikappolitiska Rådets sektorsnätverk för kulturfrågor. Medlemmarna har medverkat med texter och granskning.

Publikationer utgivna av NSH och Nordiska Handikappolitiska Rådet 2000-2004

Nyhetsbrev

...för alla

Nyhetsbrev om
nordiskt handi-
kappolitiskt
samarbete
Utges av NSH
och Rådet med
2 nr/år

Nordiskt Design för Alla Magasin

Form&Funktion

Nordiskt Design
för Alla Magasin
Utges av NSH
med 2 nr/år

Aktuellt i Norden-serien

**Aktuellt i Norden -
Nationella system
för förmedling av
hjälpmedel**

NSH maj 2003

**Aktuellt i Norden -
Fri rörlighet för
alla**

NSH maj 2002

**Aktuellt i Norden -
Turism för alla**

Rådet mars 2002

**Aktuellt i Norden -
Handikappfrågor
inom arbets-
marknadspolitiken**

Rådet oktober 2001

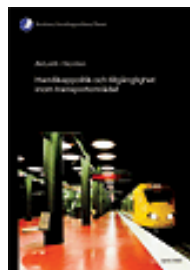
**Aktuellt i Norden -
Handikappfrågor
inom utbildnings-
politiken**

Rådet oktober 2001

**Aktuellt i Norden -
Handikappfrågor
inom kulturpolitiken**

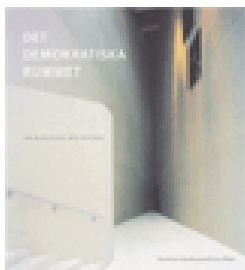
Rådet oktober 2000

**Aktuellt i Norden -
Handikappolitik och
tillgänglighet inom
transportområdet**

Rådet mars 2000

Andra publikationer

Det demokratiska rummet - Om museernas nya uppdrag
Konferensrapport
Rådet februari 2004

Turism för alla - hur märker man det?
Seminarierapport
Rådet februari 2003

Den moderna resan - Från start till mål
Rådet januari 2003

Öppet för alla - 12 museer i Norden
Tillgänglighetspris 2001
Rådet mars 2002

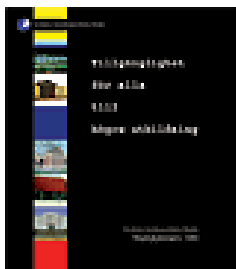
Kultur för alla
Seminarierapport
Rådet februari 2002

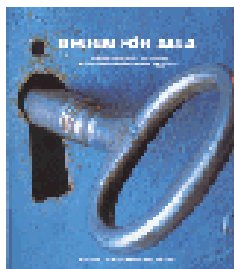
Den moderna resan - Rapport från start-konferens
Rådet september 2001

Mångfald berikar - Exempel från arbetslivet i Norden
Rådet april 2000

Tillgänglighet för alla till högre utbildning
Tillgänglighetspris 1999
Rådet mars 2000

Design för alla - Om tillgänglighet vid renovering av kulturhistoriskt intressanta byggnader
Tillgänglighetspris 1998
Rådet september 1999

Publikationerna är kostnadsfria och kan beställas från sekretariatet.
Publikationerna finns även i elektroniska versioner på www.nsh.se

Nordiska ministerrådet

är samarbetsorganet för de nordiska ländernas regeringar. Statsministrarna har det övergripande ansvaret för samarbetet. Verksamheten koordineras av de nordiska samarbetsministrarna och en rad olika fackministerråd. Nordiska ministerrådet inrättades 1971.

Nordiska Handikappolitiska Rådet

är ett tvärsektoriellt policyskapande och rådgivande organ för Nordiska ministerrådet och dess olika samarbetsorgan och institutioner. Rådets huvuduppgift är att ge inspiration och konstruktiva bidrag till arbetet i de nordiska länderna för ett samhälle som är tillgängligt och fungerar för alla. Bland Rådets 19 medlemmar finns såväl parlamentariker som representanter för handikapporganisationer och olika fackdepartement. Rådet etablerades hösten 1997 och har sitt mandat från de nordiska samarbetsministrarna.

Nordiska Handikappolitiska Rådet

c/o NSH
Box 510, SE-162 15 Vällingby
Tel. +46 8 620 18 90
Fax +46 8 739 24 00
E-mail nsh@nsh.se
Internet www.nsh.se